

Grad ima še star grad, ki je večidel v ravinah. Bil je last grofov Attems iz Gorice.

Slov. prijatelj IV, 1.1855, str. 342.

Po svojem sedanjem stavbinskem značaju bi ta zgradba ne zaslužila naziva grad ampak boljše graščina. Naziv grad mora biti starodavnega izvora in spominja na čase pred l. 1500., ko je ta zgradba služila vojaškim namenom in je bila temu primerno tudi utrjena. Postanek te starodavne utrdbe se zgublja v davne čase. Krajevno izročilo trdi, da je bila sezidana na temelju starodavne rimljanske trdnjave, ki je gospodovala na eno stran nad vhom Soške doline in na drugo nad Videmsko planjavo.

Ime Vipolže (Vipulzano) ni niti slovanskega niti italijanskega izvora; prišlo je od prvotnih nam znanih posestnikov iz rodovine Wippelsach ali Wippelsbach ki so se naselili semkaj najbrže iz Bavarske. Po gradu je dobila svoje ime tu vas, ki je pozneje nastala pod njim.

Zdi se, da je plemenita rodbina Wippelsbach izumrla v XIII. stol. in je po nji smrti prešel grad s posestvi na goriške grofe, ki so tu ustanovili konjarnico. To mnenje potrjuje tudi sestav sedanjega hrama, ki ima res obliko obširne konjarnice.

Goriški grofi so pozneje prepustili grad v fevd gospodom Gramogliano (v tedi njih listinah Germolach). Od teh je prešel v XV. stol. naprej kot fevd in na posled kot last na grofe Torre-Hoffe-Valsassina, ki so ga obdržali v lasti do konca XVIII. stoletja. Ob tem času je praded sedanjega lastnika, grof Franc della Torre, pok. grofa Ivana Krst., predal grad in zemljišča v zameno grofom Attems-Petzenstein za zemljišče ob pobočju Krasa blizu Zagrada.

V l. 1912. je končno sedanji lastnik baron Rudolf Teuffenbach pridobil grad in posestva od grofa Alfreda Attemsa, pok. grofa Zigismunda, iz Podgore. Grad je bil opetovano trdo preizkušan od vojske in ognja. Leta 1510. so ga v naskoku zavzeli Benečani, ga požgali in skoraj popolnoma uničili. Leta 1518. je bil nanovo pozidan v sedanji obliki. Leta 1616. je moral prestatati nov napad od Benečanov, ki so ga zavzeli v nočnem naskoku po junaškem odporu braniteljev. Železno omrežje v oknih glavnega stopnišča, ki je na dveh krajih

VIPOLŽE v Brdih - grad

strto, priča še danes o topovskih kroglah veneških. Eno teh krogel še vedno hrani sedanji lastnik grada, druga se je izgubila v času zadnje vojske 1915-1918. Obleganje in zavzetje gradu sta obširno popisana v knjigi: Fausti=no Moissesso: Historia dell'ultima guerra in Friuli. Venezia 1625. Ob koncu XVII. stoletja je požar hudo poškodoval grad in uničil žal tudi veliko slik in umetnin, ki so se tam hranile. Bil je zopet popravljen. Toda ko je komaj prešel v last grofov Attems, ga je v l. 1800 zadela strela, ki je požgala poslopje in popolnoma uničila streho in nadstropja. Z ozirom na visoki xx znesek, ki bi bil potreben za zopetno upostavitev (gol. 50.000) so se grofi Attems omejili le na to, da so popravili streho in so pustili vse drugo poslopje napol v razvalinah; v tem žalostnem stanju se nahaja še dandanes.

Med vojsko 1915-1918 je služil ta grad za vojno bolnišnico in pozneje je bil tu sedež topniškega poveljstva II. armade kr. italijanske vojske. Tudi ta vojska ni prizanesla starodavnemu zidovju. Bomba iz zrakoplöva je hudo poškodovala streho, ki bi se bila porušila, če bi se l. 1918 ne bilo poskrbelo za popravo.

Leta 1922 je zavod za lepe umetnosti (Ufficio Belle Arti) pri tržaški perfek-kuri proglasil vipolški grad za narodni spomenik.

Starodavni grad Vipolže pri Gorici. - Koledar Goriške Mohorjeve družbe za navadno leto 1926, str. 65.

VIPOLŽE v Goriških Brdih - kraj, grad

Vas Vipolže se prvičkrat v zgodovini omenja leta 1170. Takrat sta dne 2. februarja Ulrik, nekdanji mejni grof toskanski in njegova soproga Diemuda podelila Oglejski cerkvi razen drugih krajev tudi vas Vipolže in vse njene pritikline..... V Vipolžah je stal grad, katerega so goriški grofje dajali v fevd svojim fevdnikom. Leta 1379, dne 1. avg. ga je dobil Friderik, sin rajnkega Jakomucija iz Vipolž, zase in za svoje brate od goriškega frofa Majnharda.... (sledijo podatki zgolj zgodovinskega pomena.)

Franc Kos: Goriška Brda v Srednjem veku. - Jadranski almanah za leto 1923, str. 25-27.